

zelo sorodna narava je njegova hči Verona, ki se po svoji zanimivosti najbolj uveljavlja izmed vse pestre množice najrazličnejših postav iz vseh socialnih plasti, kmetov, še po pôli kmečke vaške jare gospode, podeželskih denarnih veljakov, parvenijev in inteligentov, ki spremljajo Alojza Senčeka v njegovi bedi in slavi, v njegovi človeški veličini in klavrnosti »do zadnjih meja« človeškega življenja.

Ivo Brnčič

NAZORI O NAJZAPADNEJŠIH SLOVENCIH. Nazori o najzapadnejši slovenski jezikovni meji v preteklih dobah nihajo med skrajnostmi, ki so za desetine in stotine kilometrov narazen. Nekam bajna taka skrajnost je Tumovo mnenje, izkresano predvsem iz krajepisnih imen, da se Slovenci v te kraje niso priselili, temveč da so tu že od tedaj, ko so prišli iz Adamovega rebra, ali najkasneje od tistega leta, ko so pod babilonskim stolpom vrgli zidarsko žlico od sebe in se razlezli s čredami po vseh Alpah in s plugi po gornji Italiji. Najtreznejšo nasprotno skrajnost srečamo v mnenju Milka Kosa, da je potekala zapadna jezikovna meja že v srednjem veku približno kakor danes (Mužac — Pušja vas — Humin — Neme — Čedad — Kormin — Gradišče — Devin). Med tema dvema skrajnostima se gibljejo ostale inačice, ki so usedlina večje ali manjše mere vse-slovanskega navdušenja posameznih raziskovalcev in večje ali manjše zgodovinske podkovanosti.

Letos se je to vprašanje nanovo rahlo razburkalo ob ustanovni listini »Slovenske bratovščine sv. Hieronima v Vidmu iz leta 1452.« (Confraternita di S. Gerolamo degli Schiavoni), ki jo je dr. Anton Urbanc objavil v fotografskem posnetku, prepisu in prevodu v »Glasniku Udruženja aktuarja Kraljevine Jugoslavije« (Godište IV., br. 1—2) in v posebnem odtisu v 200 izvodih (Ljubljana 1940, str. 23, tisk Jugoslovanske tiskarne). Urbanc pretresa ta spomenik predvsem kot »najstarejšo listino zavarovalno-pravne zgodovine Slovencev« in pravi, da more »predstavljati moja razprava le medel oris bratovščine s stališča zavarovalno-pravne zgodovine«, zlasti ker ni utegnil pregledati kakšnih osemdeset zvezkov (quaderni) o delovanju bratovščine od 1412 do 1795. Sklepa, »da je predstavljala slovenska naselitev v Vidmu močno narodno skupino, vsaj od XI. stol. dalje« in izvaja: »Med temi Slovenci sta morala vladati močan duh skupnosti in močna narodna zavest. Le tako je razumljivo, da so se tako povezali med sabo in imenovali svojo cerkveno bratovščino po sv. Hieronimu, ki je že tedaj veljal za narodnega svetnika južnih Slovanov, zlasti Slovencev in Hrvatov. Našim prednikom je bila vodilna misel ohraniti svoj nacionalni živelj in ga med seboj povezati tudi gospodarsko z vzajemno pomočjo, ki je v omenjenem statutu tako daleč pravno in gospodarsko razvita, že glede na veliko število zavarovalnih panog, da lahko smatramo to bratovščino kot prvo predhodnico slovenskega in jugoslovanskega zavarovalstva sploh. Nacionalni moment je igral veliko vlogo. Poleg cerkveno-vzgojnega in karitativnega značaja te cerkvene bratovščine je bil važen tudi nacionalen moment. Slovenci v Vidmu, verjetno skupaj s Hrvati, ki so romali preko Vidma v Rim, so morali imeti izredno močno narodno postojanko, saj so se rekrutirali iz premožnejših slojev: trgovcev, hišnih posestnikov, le premožni Slovenci so bili tako izvoljeni v dvajsetčlanski (prav: dvanajstčlanski) odbor«.

Isto misel poudarja pozneje: »Bratovščina pomeni združitev vseh narodnih slojev in ima narodno obeležje in to na osnovi prostovoljnega pristopa«. Podobno na str. 8: »Slovenci v Vidmu so bili v svojem socialnem delu daljnovidni. Hoteli

so obdržati svoj nacionalni standard na višini. Napovedali so boj revščini, ki se pokaže zlasti ob porokah. Bratovščina mora sobratu pomagati, če ima hčerko za možitev, pri čemer je upoštevati njen položaj. Bilo je to delo za nacionalne interese, za ohranitev slovenske krvi v Vidmu!« Tudi »Institut zapalosti priča o veliki medsebojni povezanosti članov bratovščine, ki je bila nekaka centralna organizacija Slovencev v Vidmu«. Prav jasno je to izraženo v francoskem »résuméju« na koncu razprave: »Les statuts de la Confraternité de St. Jérôme prouvent, qu'au moyen âge la colonie slovène était puissante à Udine, et que ces colons était (prav: étaient) liés par un remarquable esprit de solidarité en vue de conserver l'élément slovène«.

V videmskem »Ce fastu? — Bollettino della Società Filologica Friulana« (štev. 4, str. 197—201) je dr. G. B. Corgnali, ravnatelj videmske »Biblioteca Comunale«, kjer se listina hrani, pohvalil Urbančevo misel, da je listino objavil v fotografskem posnetku, in njegova zgodovinskopravna izvajanja o slovenskem in jugoslovanskem zavarovalstvu. Manj navdušen pa je za slovenski prevod listine, kateremu očita trinajst večjih in manjših netočnosti (n. pr. da pomeni »libra« utež, ne cene, da je »reduetto« hiša, dom, bivališče, ne dohod, da pomeni »dodese« dvanajst, ne dvajset i. dr.) in meni, da je te nepopolnosti zakrivila prevelika naglica. To pot se je izkazalo, da je dr. Corgnali v slovenščini bolj izurjen kakor dr. Urbanc in Alojzij Škerlj v srednjeveški videmski italijanščini in furlanščini. Dr. Corgnali ne odobrava vseh Urbančevih izvajanj o videmskih Slovencih, češ da dišijo preveč po spornih Tumovih nazorih, in sklepa: »Nekateri izmed teh pogrškov v slovenskem prevodu so pripomogli, da si je Urbanc ustvaril gotovo pretirano misel o važnosti te bratovščine in torej tudi o maloštevilnih Slovanih, ki so takrat — kakor v ostalem še danes — prebivali v našem mestu. — Učene razprave o življenju in usodah te družbe še zmerom ni; pa bi ne bila težavna, ker so listine (vse v latinščini, italijanščini ali furlanščini) na srečo ohranjene. Toda kdor bi se hotel lotiti takega dela, bi moral med drugim pojasniti najprej dve točki, ki se nam zdita bistvene važnosti, namreč: ali so bratovščino tvorili samo Slovani in ali so mogle biti v njej tudi osebe stanujoče izven Vidma.«

Te dve vprašanji sta res temeljne važnosti, tembolj ker so zapiski v zvezkih bratovščine in ustanovna listina pisani v nenašem jeziku. Važno bi bilo dognati kaj podrobnejšega o zapisnikarjih ali tajnikih bratovščine. Vse to je nepreorana ledina, ki se je bo treba kdaj lotiti. Delo zahteva najtemeljitejšo znanstveno resnobo. Za povoljno rešitev bi bilo potrebno tesno sodelovanje prav dobrega zgodovinarja, jezikoslovca in pravnika. Le tako bi bilo mogoče dokončno pojasniti zadevo bratovščine sv. Hieronima v Vidmu in v zvezi z njo nekatera vprašanja o najzapadnejših Slovencih.

Andrej Budal

MATEJ STERNEN — SEDEMDESETLETNIK. Eden izmed štirih še živih utemeljiteljev slovenskega impresionizma, slikar Matej Sternen, je dne 20. septembra t. l. obhajal sedemdesetletnico rojstva. V naši upodabljajoči umetnosti ima Sternen zaslužen sloves, saj je ta mojster vse svoje dolgo delavno življenje posvetil izključno slovenski umetnosti.

Rodil se je Sternen na Verdu pri Vrhniku, studiral najprej na umetnostno obrtni šoli v Gradcu, nato obiskoval dunajsko akademijo in po šestih letih odšel v Monakovo, kjer je v Ažbetovem umetniškem krogu s tovariši polagal temelje slovenskemu modernemu slikarstvu. Po osmih letih monakovskih studij je prišel